

Védett területek ökonómiája

(A természetvédelem szocio-ökonómiája)

Kurzus tematika

Természetvédelmi mérnök BSc 3. félév

Környezetgazdaságtani tanszék, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézet

Szent István Egyetem, Gödöllő

A kurzus célja:

A kurzus célja, hogy rámutasson a természetvédelem gazdasági és társadalmi beágyazottságára, illetve összefüggésrendszerére annak érdekében, hogy a természetvédelem hatékonyabban és nagyobb társadalmi támogatottsággal működhessen a gyakorlatban. A tárgy, melynek elméleti háttérét az ökológiai közgazdaságtan képviseli, bevezet a természetvédelem ökonómiai és társadalmi kérdéseibe. Tárgyaljuk a természetvédelem és a gazdálkodás alapvető összefüggéseit, megnevezzük azokat a gazdasági és társadalmi hasznokat, amelyeket a természeti rendszerek nyújtanak a társadalomnak, és foglalkozunk a természet nyújtotta javak értékének megállapítására szolgáló módszerekkel. Bemutatjuk a természetvédelem nemzetközi és hazai intézményrendszerét, rámutatva annak gazdasági és társadalmi elemeire. Külön hangsúlyt helyezünk a nemzeti park igazgatóságok (NPI-k) működésére és vagyongazdálkodási feladataira, valamint kitérünk a természetvédelemben érintett egyéb állami és magángazdálkodók működésének sajátosságaira. Tárgyaljuk azokat a konfliktusokat, amelyek az NPI-k és a működésük által érintett társadalmi csoportok (pl. gazdálkodók) között jellemzően kialakulnak. A konfliktusok megelőzése és a természetvédelem hatásossága érdekében alkalmazott társadalmi részvételi technikákat nemzetközi és hazai példákon keresztül mutatjuk be. Ismertetjük a természetközeli gazdálkodás pénzügyi ösztönzőit, valamint az általános gazdasági ösztönzők lehetséges hatásait a természeti értékekre.

Részletes tematika:

1. Bevezetés (szeptember 8.)

A tantárgytematika bemutatása, beszámolás rendszere, technikai információk

Fő fogalmak: a természetvédelem gazdasági-társadalmi összefüggései, érintettek köre.

2. A természetvédelem szocio-ökonómiai alapjai I. (szeptember 15.)

Fő fogalmak: láthatatlan kéz, homo oeconomicus, hatékony allokáció, externália, internalizálás, Pigou-i adó, Coase-tétel.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Boulding, K.E.: Az eljövendő „Föld-úrhajó” gazdaságtana. In Pataki Gy. – Takács-Sánta, A. (szerk.)

Természet és gazdaság. Ökológiai közgazdaságtan szöveggyűjtemény. Typotex Kiadó, Budapest, 2004, pp. 29-40.

Kerekes Sándor: A Janus-arcú környezetgazdaságtan. *Ökotáj*, 1993, 4: 15–19

3. A természetvédelem szocio-ökonómiai alapjai II. (szeptember 22.)

Fő fogalmak: közjavak, közlegelők tragédiája, szabadon hozzáférhető erőforrás, igazságos elosztás, ökológiailag fenntartható méret, ko-evolúció, természeti tőke, gyenge kontra erős fenntarthatóság.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Feeny, D., Berkes, F., McCay, B.J., Acheson, J.: A közlegelők tragédiája: huszonekét évvel később. In

Pataki Gy. – Takács-Sánta, A. (szerk.) *Természet és gazdaság. Ökológiai közgazdaságtan szöveggyűjtemény.* Typotex Kiadó, Budapest, 2004, pp. 142-163.

Hardin, Garrett: A közlegetők tragédiája. In: Lányi András, szerk. *Természet és szabadság*. Osiris, Budapest, 2000: 219–234

4. A természetvédelem nemzetközi és hazai intézményrendszerének összefüggései (szeptember 29.)

Fő fogalmak: többszintű kormányzás, globális természetvédelmi egyezmények, globális intézmények, nemzetközi szereplők; Biológiai Sokféleség Egyezmény gazdasági és társadalmi vetületei, a természetvédelmi politika gazdasági-társadalmi elemei nemzetközi, uniós és hazai szinteken.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Boda Zsolt: *Globális ökolitika*. Helikon Kiadó, Budapest, 2004.

5. A globális gazdaság és a természetvédelem kapcsolata (október 6.)

Fő fogalmak: nemzetközi kereskedelmi megállapodások természetvédelmi hatásai, Kereskedelmi Világszervezet (WTO), tulajdonjogok kérdése, helyi természeti értékek nemzetközi piaci hasznosítása (bioprospecting) és ennek következményei, biokalózkodás (biopiracy).

Ajánlott szakirodalom:

Boda Zsolt: A biodiverzitás nemzetközi politikai gazdaságtana, különös tekintettel a tulajdonjogokra.

Kovács, 1999, III. évf., 3. sz., pp. 165-187.

6. A magyarországi természetvédelem és a gazdálkodás viszonya (október 13.)

Fő fogalmak: a hazai természetvédelem adottságai a gazdálkodás és a társadalmi kapcsolatok szempontjából, régi és újabb védettségi kategóriák (védett, Natura 2000, MTÉT, natúrpark) és a gazdálkodáshoz való viszonyuk és társadalmi beágyazottságuk; a természeti szempontból értékes területeken folyó gazdálkodás alapfogalmai.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

7. A nemzeti park igazgatóságok (NPI) működése (október 20.)

Fő fogalmak: az igazgatóságok főbb feladatai (természetvédelmi tervezés, természetvédelmi monitoring, őrszolgálat, vagyonkezelés, oktatás-nevelés, természetvédelmi információs rendszer működtetése, hatósági munka segítése), npi-k költségvetése, finanszírozási kérdések, szervezeti felépítés, külső érintettek, a npi-k társadalmi-gazdasági kapcsolatai.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Nemzeti park igazgatóságok éves jelentései (hozzáférhetők az igazgatóságok honlapján)

Ángyán József – Tardy János – Vajnáne Madarassy Anikó (szerk.): *Védett és érzékeny természeti területek mezőgazdálkodásának alapjai*. Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2003.

8. Állami gazdálkodók a természetvédelemben (október 27.)

Fő fogalmak: npi-k gazdálkodásának jellemzői, saját vagyonkezelés – idegen hasznosítás kritériumai, az állami vagyonkezelők csoportosítása, non-profit és profit alapú gazdálkodás különbsége, a természetvédelem és a gazdálkodás: közös megoldás vagy konfliktus?

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek

Nemzeti park igazgatóságok éves jelentései (hozzáférhetők az igazgatóságok honlapján)

Faragó Klára és Vári Anna: *Tárgyalásos módszerek környezeti konfliktusok kezelésére*. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest, 1988.

Hankiss Elemér: *Társadalmi csapdák és diagnózisok*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983, pp. 11–37.

9. Magángazdálkodók a természetvédelemben (november 3.)

Fő fogalmak: természetközeli gazdálkodási módok (mezőgazdálkodás, erdő- és vadgazdálkodás, erdei és mezei termények gyűjtése, ökoturizmus) és jellemzőik, a természetvédelem és a gazdálkodás összehangolásának kritériumai, gazdálkodási formák, terméklánc, minősítési rendszerek, marketing mix.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek

10. Természeti értékek gazdasági és társadalmi értékelése (november 10.)

Fő fogalmak: kereslet-kínálat, költség-haszon elemzés, diszkontálás, teljes gazdasági érték, fizetési hajlandóság, fogyasztó kontra állampolgár, többszemponú értékelés.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Gowdy, John M.: A biodiverzitás értéke. *Kövász*, 2004, VIII. évf., 1-4. sz., pp. 44-73.

Kindler József: Rövidülő távlatok. *Valóság*, 1985, 7: 36–49

Marjainé Dr. Szerényi Zsuzsanna (szerk.): A természetvédelemben alkalmazható közgazdasági értékelési módszerek, Budapest, KvVM, 2003. Letölthető: URL:

http://www.termeszetvedelem.hu/index.php?pg=menu_2223

Mourato, Susana, Csutora Mária, Marjainé Szerényi Zsuzsanna, Kerekes Sándor, Pearce, David, Kovács Eszter: A Balaton vízminőség-javítása értékének becslése a feltételes értékelés módszerével. *Gazdaság-Vállalkozás-Vezetés*, Műhelytanulmányok, 1999, 1: 147–170

Pál Gabriella: A Szigetközben az erdőgazdálkodással összefüggő természeti tőke értékváltozásának becslése. *Gazdaság-Vállalkozás-Vezetés*, Műhelytanulmányok, 1999, 1: 182–190

11. Társadalmi részvétel a természetvédelemben (november 17.)

Fő fogalmak: a részvétel alapértékei, részvételi létra, részvételi technikák (pl. állampolgári tanács).

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

Aldred, J. – Jacobs, M.: Állampolgárok és vizes élőhelyek: az Ely-i állampolgári tanács értékelése. In: Pataki Gy. – Takács-Sánta A. (szerk.) *Természet és gazdaság. Ökológiai közgazdaságtan szöveggyűjtemény*. Typotex Kiadó, Budapest, 2004, pp. 219-245.

Pataki György: Bölcs „laikusok”: Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában. *Civil Szemle*, 2007, IV. évf., 3-4. szám, pp. 144–156.

12. Természetvédelmi célú pénzügyi és gazdasági ösztönzők (november 24.)

Fő fogalmak: negatív-pozitív ösztönzők, természetvédelmi bírság, természetvédelmi kártalanítás, kompenzáció, az okozott természeti kár kiváltása élőhelyrekonstrukcióval, működési és fejlesztési állami támogatások, adókedvezmények, innovatív finanszírozási formák.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

13. Pénzügyi és gazdasági ösztönzők ellentmondásos hatása a természeti értékek megőrzésére (december 1.)

Fő fogalmak: EU agrárpolitikája, Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap pillérei, gazdaságösztönzés-természetvédelem.

Ajánlott szakirodalom:

Kiadott előadásjegyzetek.

14. Összefoglalás (december 8.)

